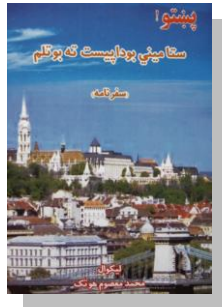

پښتو!

ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(سفرنامه)

ليکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

مازیگر و، چي دارواښاد خواجه محمد^۱ فیض^۲ دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعلاسونه پورته کړل اودسید جمال الدین افغاني له مسجد څخه راووتو. خلگ غولی. غولی. کبدل. ټاکل سوې وه دنیویارک په لانگ آیلینډ کي به په هغه مېلمستیا کي گډون کوو، چي دعلامه رشادپه ویاردهغه دیوه مخلص وطنوال فیض الرحمن له خوا جوړه سوې. اصلاً مورډ علامه رشاد په ملگرتیاله ویرجینیا څخه دهمدې مېلمستیا له پاره راهي سوي و، چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسو. دخلگوپه گڼه گڼه کي ډاکټرتوریالی امیري زما خوا ته راغی اوراته وپویل: ^۱ ډاکټر حبیب الله حبیبی درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټر کي ولاړسې. ^۲ ماورته ښه کړه اوځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانگ آیلینډ ته مودتگ په لار کي له یوې خوا او بلي خواښه تودبانډاروکړاود هغه په ترڅ کي یې راته دپتي خزاني دیوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه او وپویل چي دانسخه په هنگري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وویل: دپتي خزاني ټيکه داري لکه چي زما په پچه ختلې ده، هرڅوک چي په دې باب څه واورې، ترماپوري یې رارسوي. ددنیا عجب نظام دئ. چاته له نیگه گانوڅخه باغونه وجايدادونه و خزاني پاته سي، چاته شخړي و بدی و پیکرې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نیکونوڅخه بدی نه دي راپاته، خو خزانه! راپاته ده. دا خزانه پته ده، له جنجاله ډکه ده، څوک ورته د شک و تردید په سترگه گوري، په خزانو کي یې نه شمیري، سره زریې نه گڼي، وایي کوټ په گډ سوې دي، ... زه دنیکونو خزاني کله کله په جنجالو کي ښکېل کړی يم. دا خزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده، خو چي رشتیاسي په عامه شتمنیو کي هم راځي. یوه خبره چي مي تل په زړه کي راگرزي هغه داده چي دا خزانه که زردي، که کوټ. دبل چاپي

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

څه؟ ماخوډنوروپه خزانو کي دلا سوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دي ورکړي. هرڅوک پوه سه، خپلي خزاني يې.

زه پته خزانه درنښم، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دی. پته خزانه زما دمشرنیکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ - ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده، دارواښاعلامه عبدالحی حبيبي (۱۲۸۹-۱۳۲۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلو وروسته يې مخالفين او موافقين موندلي دي. په تاييد او ترديد کي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دځاندي روایتو او ځينو مجبوریتو په حکم ددغه اوږده خو جنجالي جريان ديوه برخه وال په توگه پاته سوی يم. ماهم دپتي خزاني په باب ليکني کړي دي او دپوخ کاني په نامه مي يو کتابگوټی هم په ۱۹۹۶ع کال ليکلی اوله کانادا څخه خپور کړی دی. دپتي خزاني په برخه کي زمادريغ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپير درلود اولري يې. زه هيڅکله پتي خزاني ته ديوه مقدس کتاب په سترگه نه گورم، چي خبري کول او کره کول دي يې يوه لويه گناه وي. زه پته خزانه دپښتو ژبي او ادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم، نه ټول تاريخ. دنقد او کره کتنې وړ يې بولم او دناسمور او ټولرونکې گڼم. زه دپتي خزاني په نامه ديوه کتاب دموجوديت مدافع يم، چي زموږ په کورنۍ کي خوندي ساتل سوی و، نه دهغې دمحتوياتو عام وتمام دفاع کوونکی. زه دا خبره له امکانه ليري نه گڼم چي په پته خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکو له خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورو دپروتاريخي او ادبي متونو کي چي ددغه راز لاسوهنو خورازيات مثالونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. لکه په نورو تاريخي متونو کي چي ناسم روايتونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه او پښتو ژوند هيڅکله له پتي خزاني سره تړلی نه بولم. پته خزانه دپښتو يو مهم کتاب دی خو پښتو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

اوپښتانه له پتې خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خوارېه ادبیات یې درلودل اولري به یې . ددغه شان دریغ په درلودلوسره مي هروخت تلوسه وي چي که ددې اثریوه بله نسخه وموندل سي ، لېترلېه به د مسئلې یواړخ له خرڅنې ووزي اودپښتوادبیاتوتاریخ لیکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هیله او امید باندي زمالیري اونزدې دوستان خبرهم دي . دوی چي هروخت دپتې خزانې په باب په کوم باوري یاناباوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته یې حال راکړئ دئ . زه یې په جریان خبرکړی يم . ښه داخبره به پرهمدې ځای پرېږدم .

خبره لانگ آیلیند ته دمېلمستیاپه باب وه خوزماڅخه پرېله ولاړه . مېلمستیا تېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه ، استاد(رح)دطالبانودراتگ اوموفقیت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتگ وړاندي یې د افغانستان دتجزیه کېدلوخطرات بیان کړل اودځوانانو پوښتنوته یې جوابونه وویل . زه په نیویارک کي ترڅو ورځوتم کېدلووروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مي څوورځي وروسته دډاکتر حبیب الله حبیبی له خوادایمیل له لاري ځیني لیکونه اویادوني ترلاسه کړلې(۲۵سپتمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکي یې راته لیکلي وه:

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:

دادي دډاکټر کاتونا هغه مواد چي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه راز هغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) یا (Lea2) دی.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات را کړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for European orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

گران استراگون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نزدې یوه پېړۍ کیږي ،
چې پوره څرگند دئ .

یوازنی مشکل دادئ چې نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنگیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ . دا کاپي د مغولو د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده . څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي . ما د یو څرک له مخي هغه وموندله . دهنګري بنومشهور ختیځ پوهانو او مورخینوزمپاملرنه هغه لورته ورواړوله .

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.

This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

گرانہ متین جانہ اوگران ورورلوگری،

زه باید ستاسي ترغوبه درورسوم، چي دپتي خزاني يوه ښکلې پخوانۍ نسخه دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځونسخوپه کلکسيون کي سته. دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده. هرڅوک که يې غواړي وويني، خدای دې راولي. زه به دفوروم هرغړي ته په خوبۍ سره لارښوونه وکړم.

دانسخه دپروفيسرويمبري له کلکسيون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي يې کتابتون ته بڅښلی و. زه تاسي ټولو ته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش - هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو ددپښتوژبنيوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea,

I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:

Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بودا پيست كي د علومو اكاډيمۍ ، سانتا زولتان ته اي ميل وكيښ
اوراته وويل سوه چي په هغه ځای كي دغه راز كتاب نسته .

دادئ دهغوی د تيلفون نمبر او تاسي کولای سئ تيلفون ورو کړئ:
(۱) ۳۰۲-۰۴۵۶

که موغونبتل ليک ورو لېږئ ، دا يې پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Lea2

Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ترجمه:

گرانہ ابوسید ،

لکه څرنگه چي مي وعده کړې وه دپتي خزاني کتلاک اوفونډ داسي
دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته در معلومه ده. دروز ويلتې په کوڅه
کي مرکزي ودانۍ.

زه بخښنه غواړم چي هنگري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او
زما په ايميل کي هنگري املاء له عربي سره گډه سوې ده. تاسي يې تر
مانښه ليکئ. ما له بناغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيغ پوه
دئ او نه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را
څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته؟ او ما
ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه
دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای
سي. په څېړنه کي دي بری غواړم. زه هر راز مرسته در سره کولای سم خو
په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

گرانہ سور سهاک،

دانسخه پروفیسرو ویمبری پخپل لاس دهنگری دعلومواکادیمی ته په ۱۸۸۵ کی بخنبل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان خخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه خوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسواي کتلاي. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نوروفارسي نسخوسره ده اود اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونورو معلوماتوته اړتياوي، زه مويه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټرنسرين (لي).

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Dr. Habibi,

This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.

Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours

Dr. Katona

ترجمه:

گرانہ ډاکټر حبيبي،

اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکو ته وروپېژندل سي .
يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددریونسخو دمعرفي
کولوپه باب ديوي مقالې فرمايش راکړ. دپټي خزاني دمعرفي اود
نوموړي مقالې ترخپرېدو وروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه
ياتبصري دانټرنيت له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هر ورو دپوستې له لاري درواستوم . مهرباني
وکړئ ، راته وليکئ چي پروفيسر حبيبي لومړي نسخه څرنگه اوڅه
رازوموندله ؟

په درنښت

ډاکټر کاتونا

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دامعلومات راته تر لوستلو وروسته ډېر ډاډمن ښکاره نه سول ، نېڅه چې ولي؟ خود سبا ورځي دڅېړني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ، چې ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بودا پيست ته يوسفرو کړم . په همدې چورتونو کي وم ، چې ددعوت خپروني په ويپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲ = ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي داجمل مقصودي په قلم په انگليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چې سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنگري کي د بودا پيست د علومو اکاډيمي دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپتي خزاني ديوي نسخې خبره ياده سوې وه اومنځ يې هماغه د (Dr.Katona) معلومات وه چې د بودا پيست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د ۲۰۰۳ع کال دنومبر پر ۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ويپاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چې دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه تر لاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چې :

مجارختيڅپوه اوسياح ، ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و . تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوڅومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له دروېشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوڅيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقند ته ورسېد . هورې اميرورباندي بدگومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ، خودی ترازموينست بريالی ووت اواميرنه يوازي له رشيدافندي څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خونښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

پښتو! ستامینې بوداپست ته بوتلم

ولاړ او هورې له درو پشانو څخه بېل سو. په هرات کې یې له یعقوبخان سره

وکتل او هغه ورته د پټې خزانې نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمین ویمبري په یوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د ۱۸۲۴ کال په مارچ کې د تریبیزوندا وارض روم له لارې قسطنطنیې ته ورسېد.

ددې مقالې د اوروستی برخه راته نوې وه او دې خبرې مې بیا بوداپست ته د سفر اراده ټینګه کړه.

په لویډیڅو هیوادو کې چې څوک ژوند کوي ، هغوی ته ددې ځایو سرگردانه ژوند معلوم دی، چې د چایو ه تریبلي نه رسیږي. زما د بوداپست سفر هم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کې زما پخواني اشنا بناغلي عبدالعلي رسول زاده د سویډن د مالمو په ښار کې د (مورنی ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې د گډون بلنه راکړه او راڅخه و یې غوښتل چې په دغه غونډه کې د افغانستان کې د ښوونې او روزنې د تاریخچې او هم یې پر څنګ د کورسو د ښوونکو د ځینو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره ښه مې کړه او دامې بوداپست ته د سفر یوه موقع هم وگڼله. له ځان سره مې وپټپیله چې د کنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال د اپریل په پای کې د سویډن د مالمو ښار ته ورسېدم. ټاکل سوې وه چې کنفرانس د همدې میاشتې پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړسې. په دغه ښار کې زما مور او منځوی وروهم اوسي. له هغوی سره مې هم له څو کلونو وروسته ولیدل. او پرڅنګ مې په ټاکلو ورځو کې د کنفرانس په غونډو کې برخه واخیستله. په دې غونډو کې زما گډون د افغانی برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چې طبیعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سویډن په جنوب کې یو کوچنی ښار

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ چي دسکانيا (Scania) په ايالت پوري اړه لري . د مالمو اوسېدونکي د ۲۰۰۶ع کال د احصايې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوگوسلاويې ، ډنمارک ، عراق ، پولينډ ، بوزنيا ، ترکيې ، چيلي ، ايران ، سربيا ، هند او نورو هيوادو څخه مهاجرين رامت دي . وايي چي د مالمو په ښار يوسل او ياتو کمونه (nationalities) اوسي . د افغانانو کميونيتي يې د يادوني وړ ده . دې ښارته لومړني افغان مهاجر د کندهار ښار د بابيانو د کورنۍ غړي دي . په مالمو کي اوس د افغانانو د وې فعالې اتحاد يې سته . د يوې اتحاديې مشرتوب يې د حبيب الله غمخور پرغاړه ده . غمخور دروزگان ولايت څخه راغلی مهاجر دی . د افغانستان پر حالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زما اشنا دئ او يوراز اخلاص راته څرگندوي .

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله ليکوال سره)

تر کنفرانس وروسته مي د بودا پيست د سفر پروژې رامخته کړه . مور افغانانو ته دي خدای خیر راپېښ کړي ، په هر ځای کي چي اوسو ، خپله

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

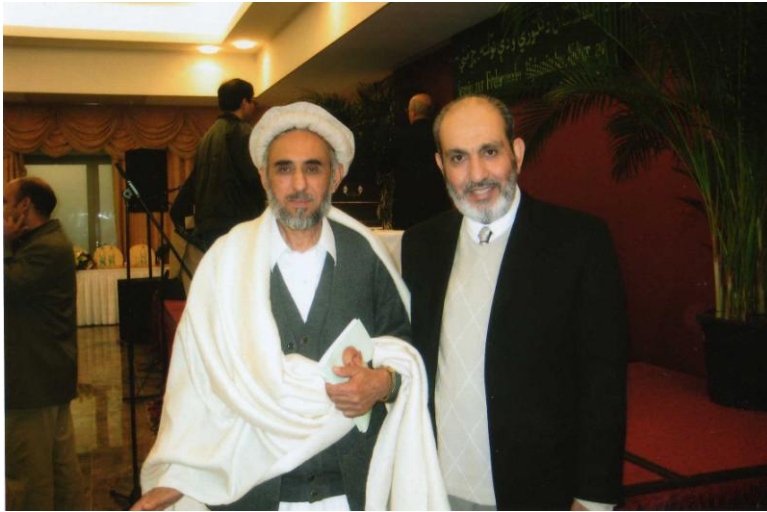
بې پروگرامي راسره ملگرې وي. د سفراراده کوو خو پلان ورته نه ترو. دلته خوچي څوک سفرکوي، د سفرورخ، په ټاکلي ځای کې د هوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروگرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظیم کړي. خوداډول انتظام ته د پښتانه رسېدل، زماپه خیال څو نورو پېړیو ته اړتیا لري. بوداپست ته د سفردسرنېستې کارمي د ورورپرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوند کې څوواړه دهغه دفترله ادارې ته ولاړ، چې بوداپست ته یې دگروپي سفرپلانونه سرنېسته کول. خوزماد رخصتیوله ورځوسره دهغوی د پروگرام وختونه نه برابرېدل او په نتیجه کې مي تریوې اوونۍ زیات وخت په مالموکي تېرکړ او درخصتیوله پوره کېدوسره سم مي مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې څومي په استراحت اوله مور او دوستانوسره په لیدنوکتوکي تیري سوې او بې تېري سوې څوهغه مقصدچي مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال د اکتوبرپر نونسمه نېټه په جرمني کې دافغاني کلتوري ودې ټولني دمعا صرافغانستان دجوړېدوددوه سوه شپېتم جشن دنمانځلو پروگرام دجرمني دکولن په ښارکي نیولی و او پرڅنگ یې دافغاني مورخینو (فیض محمد کاتب هزاره، میرغلام محمد غبار، احمدعلي کهزاد، علامه عبدالحي حبيبي او قاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نیولی و. دې کنفرانس ته یې زه هم وربللی وم او ماته یې دکنفرانس په علمي برخه کې دفیض محمد کاتب هزاره دژوند او آثارو موضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفیع اوسرمحقق عبدالله بختانی، له امریکې څخه پوهاند دوکتورحسن کاکړ، له سویډن څخه کانديد اکادميسن اعظم سيستاني، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انگلستان مانچسټر څخه استاد محمد اسحق نگارگر رابلل سوي وو.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

داواري نوله خان سره ټينگ عزم وکړ، چي تر کنفرانس وروسته به بودا پيست ته هرومرو مخ . د سفر ټيکټ او هورې د هوټل انتظام مي د بناغلي زرین انځور پر غاړه واچاوه ، چي کور يې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه د اکتوبر پر اووه لسمه نېټه له کاناډا څخه د جرمني پر لور والوتم. د نيدرلینډ د امستردام په ښارکي تر لنډ تم کېدلو وروسته د جرمني د کولن ښار ته ورسېدم . د کولن ښار، چي جرمنيان يې د کوليون په شکل او انگرېزي ژبي يې بيا کولون ته ورته تلفظ کوي ، د جرمني په ختڅه برخه کي بن ته نژدې يونسکلی ښار دی . زه د کولن هوايي ډگر ته د په ورځ د سهار پر بجو ورسېم . زرین انځور مخکي لاځان هوايي ډگر ته رارسولی او د منتظرينو په سالون کي راته ولاړو . ښه دميني روغېر مو وکړ . د مېلمنو پوښتنه مي ځني وکړه ، و بويل : بختانی صاحب ، رفيع صاحب او ډاکټر کاکړ صاحب دوی راغلي دي . نگارگر صاحب نن شپه راځي او سيستانی صاحب به سبا ته راورسيږي . له هوايي ډگر څخه زموږ له پاره تر ټاکل سوي استوگنځي پوري د شلو پنځه ويشتو دقيقو لار وه . هغه مو په خورا خواږه بانډار سره ووهله . زه چي تېر کال د کولن ښار ته د هوتکي غورځنگ کي دگډون په نيامت راغلی وم ، د ښاريه منځ کي مي خان ته هوټل نيولی و ، خو دا وارد کولن په پښتني کميونيټي کي يو د خير خښتن بناغلي فضل الرحمان تر ښارد باندي په پنځو جريبو کي يوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونو او خوښيو له پاره دوه عصري سالونونه ، د مېلمنو له پاره يو کوچنوی هوټل ، د کلتوري ټولني له پاره دفتر او د کنفرانس خونه او يو ښکلی مسجد پکښې دی . حاجي صاحب د کونړ ولايت له مخورو څخه دی او څه موده يې د ولايت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی او زامن يې د پښتني اخلاقو ډېر غوره ممثلين دي . دی پخپله مينه ناک ، خنده رویه ، خوش صحبت او دروند پښتون دی . عمر يې تر پنځو شپيتو اوښتی دی . زموږ استوگنځي د حاجي صاحب په هوټل کي و .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(حاجي صاحب فضل الرحمان او هوتک)

انځور صاحب ترا طاقه پوري راسره ملگری و. زما کوته يې راوښووله او ترلازمولارښوونو وروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون، چي ددې ودانۍ په کښتني پورکي و، راوښوواو ما هم دځان له پاره يوه ډکه غږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخپړول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې. په دغه وخت بختانی صاحب اورفيح صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بيا وليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشمو کلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه، مولوي صالح محمد هوتک سره

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنگي کي و. کوټه سنگي دنوي ابادېدلو په حال کي وه. له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی. دغه وخت مولوي صاحب په شورا کي دکندهار وکیل اود شورادرياست معين و. ارواښاد واسعي صاحب په پښتوتولنه کي رسمي وظيفه درلوده. د پښتوتولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پر شمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وودوکانو پرسر واقع وه. دغه وخت دتولني رئيس ارواښاد گل پاچالفت و. دا وخت زمادور وکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بيولم. له ارواښاد واسعي څخه مي په هماغه وروکتوب کي اورېدلي وه او تر اوسه مي لاهم په ذهن کي ديوې خاطرې په توگه خوندي ده، چي وايي ارواښاد مولانا سيفي به ويل:

دادپښتوتولنه نه ده، دپختوتولنه ده. له (پختو) څخه به يې مراد دتولني تر دفترلاندي دپومبه پلورونکو دودوکانونه وه. دپښتوپه ځينو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخيل لغت (پخته) کارول کيږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختو دودوکانونه) بولي. دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زيات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري¹. (۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوتولنه کي غړيتوب درلود، که يا؟ خود کابل مجلې په زياترو گڼو کي به ماد هغوی په نامه شعرونه اومضامين ليدل. ښه ډېر کلونه وروسته چي ماهم دقلم او ليکني له شواخون سره تړون وکړ، بيامي نو دبختاني صاحب په باب، د هغوی دليکنوپه باب، د هغوی درسمي وظيفوپه باب معلومات زيات سول. زما په کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته، چي

¹ دمولانا سيفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څو نتيجي راوړي او هغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخيل لغات سته اودايوه طبيعي ژبنۍ عمليه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کيږي.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

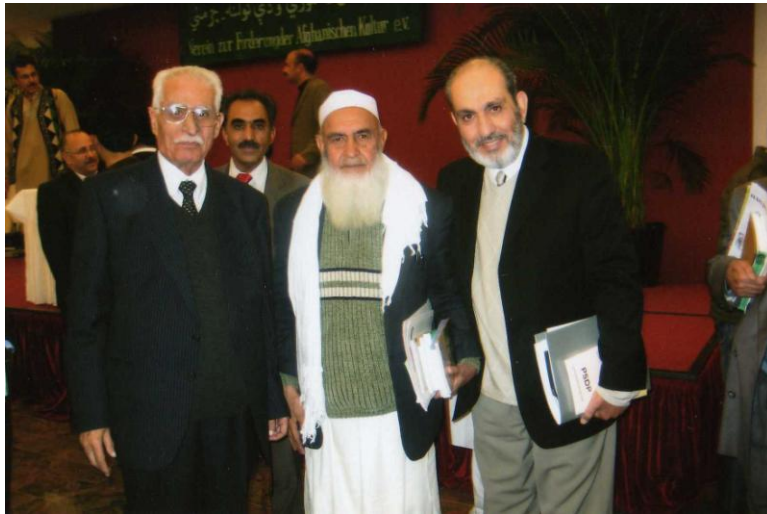
بختاني صاحب راته اهداء كړې او پخپل خط يې پر ليكلي يې دي: د پښتو ادبياتو ځوان محقق بناغلي معصوم هوتک ته، چه دمولوي صالح محمد نسبي او مسلکي بالاستحقاق وارث دی. په درناوي. عبدالله بختاني. کابل د ۱۳۶۷ د اسد ۲۵ مه.

تذکره الشعراء د سراج الدین خان سعید او مولوي صالح محمد هوتک گډه تالیف دئ، چي د بختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ ش کال دامیر کروړ سوري د دوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړ خپورسوی. د دې کتاب وعده يې هغه وخت د علومو په اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه د یوچاډ لیدلوله پاره هلته تللی وم او وروسته د غوټۍ خاوري په لاس د باختر آژانس د پښتو څانگي ته، زما د کار دفتر ته راواستاوه. له هغي نیتي څخه مونو بیا نه وه سره لیدلي او دادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډبر لیري هیواد کي، چي نه زما استوگنځي دئ اونه د دوی داوسپدلو مېنه، سره وکتل. خود اوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چت ږیر خړیلی بختانی صاحب. نن زما په کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ږبردي او د دوی په اوږده سپینه ږیره کي خو، چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده، یو تورو ربښته هم نسته. بختانی صاحب چي اوس يې عمر تر اتیا کلونو او بنستی دئ، د پښتولیکوالو او شاعرانو د پخواني نسل په هغو څو وروستیو گوتوپه شمېر ژوندیولیکوالو کي دئ، چي اوس يې هم گوتي د قلم نیولواو خوځولوتوان لري. موربه پخپل استوگنځي کي د سبانه پړوخت ښه د خوند مجلس کاوه. پر سیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتو او ورځنیو خبرو موبحثونه کول. بختاني صاحب دوینس زلمیتوب په غورځنگ کي د گډون ډېر بیانونه درلودل او زما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده، چي ولي د دوی نوم د(وینس ځلمیان، دافغانستان یو سیاسي تحریک، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته، چي دوینس زلمیانود

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

غړوپه توگه راپېژندل سوي دي. دا کتاب دوینس زلمیانو د غورځنگ يو فعال او مبارز غړي ارواښاد محمد علم بخرکي ليکلی دی.

د کولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب وينا وکړه.

(له ښي خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختاني ،)

ددې سفر په ترڅ کي مي دلومړي وار له پاره له استاد اسحق نگارگر سره وپېژندل . له ليکنو او تلويزيوني بيانوسره يې له پخوا اشناوم . په تصوف، عرفان، فلسفه، ادبيات او تاريخ کي ډير اخواو ژورو مطالعاتو

² ددې کتاب لاسکښلي نسخه ماته ارواښاد مير صاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې ارواښاد علامه رشادته يې دکتلو دپاره ورسوم . دا کتاب ماله خان سره کندهارته يووړ او کابل ته زما سفر په دغه وخت کي وځنډېدی او د کتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري (زما د اکاډمي) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه او څو ورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي د کتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ ، چي نوموړي دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څښتن دئ. په فصاحت او نطاقي کي پر ختمه ده. د وينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزوي. ماله پخواڅخه، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم، داستادنگارگر سياسي و فلسفي ليکني په غير دولتي جريدو کي لوستي وې. هغه وخت يې گومان کوم باختري تخلص کاوه. ليکني يې تر نورو همزولو او همفکرو لوړي او عميقي وې.

داکتوبر ۱۹مه سهار چي د چايو خوړلو خونې ته ورغلم، بختاني صاحب، رفيع صاحب، کاکړ صاحب لادمخه هورې ناست وو. بناغلي غريب دناري په برابرولو بوخت و. داستادنگارگر پوښتنه مې وکړه، وپويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبر کړي چي ناري په همدې خونه کي دئ. کاکړ صاحب مودته مخ را واپراوه:

- په انگلستان کي يې وخت تېر کړی دئ. چي څوک يې يو ځای ته ونه غواړي، پر خپل سر نه ورځي.

په دغه وخت کي يو ځوان له مېز څخه ولاړ سو او ځای يې يوه سپين زيری ته ورپرېښوو، چي سپيني جامې، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه، کونډۍ زيره يې وه او گارگري ټوپۍ يې پرسروه. له مېز څخه يو چاورنغ کړه:

- نگارگر صاحب پرېښه وخت راغلي. هرڅه تيار دي.

ماپه روغبرکي ځان وروښوو. دوهم واريې په غبرکي ټينگ کړم او وپويل:

- آثاردی لولم.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

وروسته مونو په جرمني کې داستوگني پروخت تر ټاکلي غونډې وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل او د زړه خواله به موسره کوله. د غونډې د کنفرانس په برخه کې نگارگر صاحب ته د علامه حبیبې په باب د لیکني او خپرني بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه او دهغې په لوستلو یې د غونډې غاړه وایستله. د غونډې د جوړوونکو او اورېدونکو هیله له نگارگر صاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې د خپرني له پاره یې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نگارگر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه راز مې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه او ختیځ پوه ښاغلي سبستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم د پېژندگلوی کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه او ختیځ پوه په پښتو ، پارسي ، بلوخي او د پامیر په ژبو باندې پوهیږي . په کنفرانس کې یې په پښتو ، پارسي او بلوخي ژبو خبرې وکړې ، دخپل ځان او وظيفې په باب وړغېد او دوینا په پای

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

کي بې وویل چي *کاشکي افغان وای* . ما پریځ کړه ، چي ته افغان بې اوزه دافغان په سترگه درته گورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي او هم مینه ورسره لرې . ډېر خوشاله سو . په دې باندي هم ډېر خوښ سو ، چي زه دکندهار په لهجه ریغېږم . ده وویل دکندهار لهجه ډېره لرغونې او خوږه لهجه ده . دی هم دکندهار په لهجه خبري کولې . ده راته وویل چي د(ښ ، ږ) ریغونه دخوشحال خان ترعصر وروسته په (خ ، گ) باندي اوښتي دي³ . سبستیان دکندهار په لهجه کي ددرختي ، سیب ، سایې کلمې ناسمي وبللې او دپارسي ژبي اغېزه یې وبلله . ما ورته په جواب کي وویل ، چي دکندهار په لهجه کي ددرختي اوسایې پرڅنگ دوني اوسیوري کلمات هم سته اوبناري کندهاریان یې لږ کاروي خودکلیو اواطرافوخلک یې ښه په پراخ لاس وایي . دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرخت) توپيرونه بیان کړ او دکلستر آغازي ځانگړتیا مي په (درخته) کي ورته تشریح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي یې دلومړي توري سکون دکندهاریو پښتونو تصرف و باله ده وویل دپارسي (دَرخت) پښتوته ننوتلې ده او کندهاریو یې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانینو پریښتې ابتداء ورساکنه کړې ده .

ښاغلی سبستیان زماله لیدوڅخه خوښ سو او ایمیل پته یې د راتلونکو اړیکوله پاره راکړه .

³ ډاکټر پالوال هم پخپل کتاب معیاري ژبه کي د ننگرهار لهجه نوې بولي .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(هوټک اود سبستیان)

ددې کرنو تر لیکلو څو ورځې وروسته مې په ټول افغان ویبپاڼه کې د سبستیان هاینه په باب د پلوم انجنیر خلیل الله معروفې یو مضمون ولوست، چې د مارتین گنځ په قلم لیکل سوی او په شپيگل آنلاین کې خپور سوی او اوبناغلي معروفې په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته د بناغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی او زما د هغه ایمیل په جواب کې یې، چې ما پکښې دده د ژوند لیک غوښتنه کړې وه، د ۲۰۰۷ ع کال د نومبر پر لسمه راته لیکلې وه⁴:

گرانه بناغلي هوټک،

ستا سودنیکو پېرزوینو څخه یوه نړۍ مننه. زمانیکې هیلې او پېرزوینې هم و منئ. زما د پاره دوياړځای و، چې په دغه ښکلې غونډه (د کولن غونډه. هوټک) کې مې برخه واخیسته. هیله لرم چې پښتانه به په

⁴ دا ایمیل متن ما په پښتو الفبې اړولی دئ. اصل یې په لاتیني توری لیکل سوی دئ او تر همدې متن وروسته به یې ولولئ.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چې تر اوسه پوري دنورو توجه پښتو ژبي ته نه ده اوښتې . زه به کیدای شي په اگست کي دراتلونکي کال ، په کاناډا کي د آرين پېژندنې په يوه نړيواله غونډه کي گډون وکړم . که دغه يون وشي نو هيله لرم چې تاسو هم ووينم . يوه اوونۍ وروسته په ويانا- اتریش کي همدا راز د پښتو ژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چې په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په گرامر او ويبي پانگه کي راپه گوته کړم ، چې ځيني هغه يو څو زره کاله سابقه لري . زه به خپل ژوند ليک ژر تر ژره درواستم .

په درناوي

سبستيان* زمري* هايڼه

+++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)

Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM

To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download

[cv Heine.doc \(28.2 KB\)](#)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

+++++

ښاغلي سبستیان ماته په کولن جرمني کې هم ویلي وه ، چې دی دلویدیځي لهجې پښتو وایي . په دغه رالېرلي متن کې یې ماته د(کې ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمې ښکاره سوې ، خو په (کیدای شي ، وشي) کلماتو کې بیا د ختیځي لهجې اغېزه لیدله کېږي .

ډمارتین گنځ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه او ددې سفرنامې لوستونکو ته به یې دهغې پښتو ژباړه وړاندي کړم . دا ژباړه د ښاغلي دیپلوم انجنیر خلیل الله معروفې له پارسي ترجمې څخه سوې ده .

پښتو خوږه ده او ورسره زیږه هم

دوه ویشتن کلن محصل چې پنځه دېرش ژبې یې زده دي . یو ځوان پوه چې په دریو څلورو خارجي ژبو ورغېدلای سي . استثنایي تن گڼل کېږي . خود بن ښاریو محصل " سبستیان هاینه " هر کال څلور ژبې زده کړي دي .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او اوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبکي) او ورباندې گرانې ژبې(پښتو) پورې .

سبستيان هايڼه ، د بن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کار پر مېز باندې پر توکتابوته دا اشارې په ترڅ کې وايي: "يه، زه نابغه نه يم . دا صرف د زيار او تالاب نتيجه ده . زه هره ورځ لغتونه زده کوم او گرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزو نه کې ، چې د بورو ، پېچلو ، پېچلو وړېښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان د ځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسې کولای چې له خارق العاده استعداد پرته دې څه د پاسه دېرش ژبې ، هغه هم د نژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبې دي زده کړي . هغه ژبې چې دده (سبستيان - پ ، ژ) زده دي ، دادي :

لرغونې فارسي (فرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي ، ساکي ، پښتو ، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنگليچي ، ايشکامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي ، اردو ، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، گړدي ، بلوخي ، سنسکريت ، پالي ، گندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغونې آيرليندي ، منځنۍ کيمري ، گوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انگليسي .

دده د ژبې زده کولو کارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه . دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برگ " ښار په " ايدر تال " ښوونځي کې درست لوست او پنځلس کلن و . د " هومر " د اصلي متن د لوستلو پړوخت ورته معلومه سوه چې " يوناني " او " سنسکريت " يوله بله نژدې اړيکې لري . دې کار دده کنجکاوې راوپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه . دی ، چې ديوه مورخ زوی دی ، څلور کاله وروسته يې درې څلور نوري

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

ژبې هم زده کړې او خوښ و، چې دسکویټ ته دتگ پرځای یې په دغه شان (علمي) کارلاس پوري کړی دی.

سبستیان هاینه چې کله د بکلوریا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د * بن پوهنتون * ته شامل سواود * انډو جرمانیک * (د هندو جرمن ژبوادبیات) په اصلي څانگه او د * اندولوژی * (هندپوهني) او * سلتولوژی * (سلت پوهني) په فرعي څانگوکي یې تحصیل پیل کړ. داڅانگي له پخواڅخه بنکلي اوزره رانکونکي څانگي دي. همدا اوس یې خپل دیپلوم څانگي ته سپارلی، چې په هغه کي یې * فعل *، په پښتوکي * څپرلی دی. دا هغه ژبه ده چې دی ورسره دزړه له کومي مینه لري. دی * پښتو * دټول انساني ژوند موزائیک بولي او وایي: * پښتو * خوږه ده او ورسره زیږه هم. * پښتو * له یوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي او له بل پلوه ډېره زیږه او مردانه کېدلای سي. * پښتو * د ژوند څرگندویه ده، چيغې وهي، ژاري، خوښي کوي، ساندي وایي او مړینه تمثیلوي.*

* پښتو د ژوند احساس دی *

کله چې سبستیان دخپلي گراني ژبې * پښتو * نکل درته په مینه پیل کړي او د پښتو شعرونه دیکلمه کوي، سترگي یې ورسره په ځلېدوسي او پخپله په یوه بل جهان کي ډوب سي. بنایي دده پوهنتوني ملگروته به دارازهیجاني کیدل نابله شانتته وي، خودی په هغوی باندي کار نلري او ده ته دا خبره یې توپیره ده چې نورکسان څه راز فکرکوي. د ژبو دغه ماهر، چې تل یې درنې جامې اغوستي وي، بیایي هم د محصلی رنکارنگ ژوند غوره رننگ کړی دی. دی تقریباً هره ورځ له هغو افغانانو سره گوري، چې په المان کي یې ورسره پېژندلي دي، له هغوی سره د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دوستانو ليدلو ته ورځي ، په مېلمستيا ووكي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای او جهان په باب بحثونه كوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو .

ده له هغوی څخه داهم زده كړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درك هم دئ: * پښتو د پښتنو يوناليكلي فرمان دئ . يعني كه غواړئ رښتين واوسئ ، دننه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دنېمانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو ورغېږئ . كله چي دهغوی په ژبه ورغېدل است ، په حقيقت كې له هغوی سره گډ سولاست . هڅه وكړئ دهغوی چلند درك كړئ او ويې منئ . او دغه ځای دئ چي بيانور كسان هم تاسي مني .*

دده دزياترو نويو دوستانو په زړه ته نه لويږي ، چي يو * غير پښتون * هم كولاى سي له هغوی سره پخپله ژبه ورغېږي او څرگنده ده ، چي همدا كارد دې سبب گرزې چي ده ته پخپله كړي كې ځای وركړي . البته سبستيان هم پرخپله كلاسيكه څېره سربېره ، دننه نيت څرگندولو په خاطر ، هڅه وكړه چي زېره پرېږدي او كله كله دملنډوپه توگه خپلي ږيري ته اشاره كوي او خپل څو تاره برېټونه چاته وربښي .

* افغانستان به زماله پاره يوه روڼيا وي *

دافغانستان حالاتو او دسبستيان هايڼه دژبو مهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېرې دروازې خلاصي دي ؛ له شركتونو نيولې تر مرستندويو سازمانونو پوري . په پوځي برخه كې خودالمان اردو لامخكي له ده څخه غوښتي دي ، چي په سيمه كې دژبو دتنوع په باب ويناوي وكړي . دى به

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

دا کارومني . ځکه ده ته دا خبره اهمیت لري چي د سیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندې .

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان د پرمختیایي مرستو او بیا رغاوني سیاست ته د شک او تردید په سترگه گوري . سبستیان پردې سیاست باندي دانتقاد په توگه وایي : * زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبو څخه یوه ده ، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خو په لومړۍ درجه کي دهیواد په شمال کي خبري کیږي او څرنگه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دې ډول له مرستندویو پروگرامونو څخه لرگټه اخلي .*

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو او پلټنو کي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي او اقتصادي مجبوریتو کي راییسارکړي . دی بیربري چي که : * انسان یو ځل دغو قیوداتو ته ورننوت ، نور یې د را وتلو ورونه تړل سي . * که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسرکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د * المان دخلکو دتحصیلي موسسې * له یوه بورس څخه په استفادې سره دلندن د مشهور بنار د * ختیځو او افریقایي مطالعاتو په ښوونځي * کي پیل کړي .

له هغه وروسته نویاترتولولو مړی هیله من دی ، چي دیوه پوه په توگه هغی سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي او هیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دی کړی . دی وایي : * دیوه پوه په توگه ، زما لپاره به افغانستان یوه روڼه ویا وي . سترگي یې بیا وځلېږي او وایي : * د هغو ژبو لهجې باید وڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لا گرامرنه دی لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات او شعرونه ، دا ټول به زما د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډېري دلچسپۍ وړ وي * په دې ډول هيله من دئ چې دافغانستان سياسي حالات ژر آرام سي اودى وکولای سي ، دمثال په توگه ، په کابل پوهنتون کي درس ولولي ، درس ورکړي او په خپرنه وکړي⁵.

دغونډي په ترڅ کي مي له بناغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارگر عصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوا دانټرنيت له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې . بناغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح - داچي زموږ خلک ديوچافضيلت اوپوهه دهغوی له سياسي عقايدوسره گډوي اويياقضاوت ورباندي کوي)

⁵ دامقاله وروسته بل چاهم په پښتو ژباړلي او په پښتو ويبپاڼو کي يې خپره کړې ده.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

(دکولن دغونډېي خاطرہ)

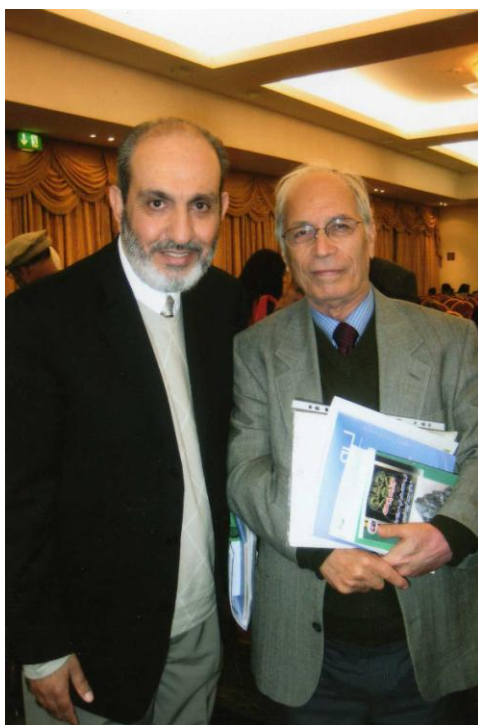

(له بنسې خوا: اکبر کرگر، محمد معصوم هوتک، زرین انخوړ دکولن غونډېي خاطرہ)

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او پوهاند د وکتور محمد حسن کاکړ)

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک)

له سيستاني سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسوپه باب اووروسته زموترمنع
په دې برخه کي دايميلونو تبادلې بايد په تفصيل سره بيان سي)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او کانديد اکادميسن اعظم سيستاني)

د بودا پست کتنه

د ۲۰۰۷ ع کال د اکتوبر پر ۲۱ مه د جرمني له کولن ښار څخه بودا پست (هنګري) ته ورسېدم. د شپې اته بجې شاوخوا وې چې په ټکسي کې مې د بودا پست ښار له مرکز څخه څه قدر ليرې د (Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه. په کولن کې مو الوتکه لږ څه وځنډېدلې او د سفر ستريايې يو څه رازياته کړه. ځکه مې په نوموړي هوتل کې خپلې خونې ته ژر ځان ورساوه او تر ځينو لنډو يادابنتو ليکلو وروسته بیده سوم. د بودا پست ښار ته مې د سفر اصلي مطلب د بودا پيست د علومو اکاډيمۍ د کتبخانې کتل و. سبا وختي له خوبه را کښېنستم او تر چا يو وروسته مې د هوتل د مسټولي ښځې په مرسته اولارښوونه د نوموړي کتبخانې پته پيدا کړه. په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پر لاري د ښار سپرکونه ټول خالي وه. له ټکسي وان څخه مې د دې چوپي چوپتيا دليل وپوښت. راته و بويل چې دغه ورځ اوسبايې دمجارستان دنوي انقلاب د بري نمانځلو جشن دی او ښار ټول تړلی دی. ما ځني وپوښتل چې دولتي او ادارې ځايونه هم تړلي دي؟ و بويل، هو! گوياپه دې ورځ مې د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه او بویوره اوزه باید د اکتوبر تر ۲۴مې پوري انتظار وکارم. له وخت څخه په استفادې باندي مي د بودا پست ښار د لیدلوله پاره ددرې ساعته گڼت پروگرام تنظیم کړ. شپږو ویشته یورو مي د هوټل دفترته تحویل کړې او دورځي پر لس نیمي بجې مي په ښار کي د گرزېدلوه نیت تیاری ونيو. هواسره وه او ما پندې جامې له ځان سره راوړي نه وې. په هر صورت هوټل ته دگرځندوی ادارې مو ترپرلسو بجو راغی اوزه یې د بودا پست انټرکانټي نیتل هوټل ته بوتلم. له دغه ځایه مو په یوه ښکلې بس کي د ښارگروپي لیدنه پیل کړه. لارښوونکې په انگلیسي او مجاري ژبو دواړو پوهېدل او په دواړو ژبو یې تشریحات ورکول. ددې معلوما تونډیز ماداسي یادښت کړی دی:

د بودا پست ښار د ډاډنیوب رودیه واسطه پردو وېر خو پشل سوی دی. یوه برخه یې (بودا) اوبله یې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاویکه منشاء لري چي د (بودا) معنا (اوبه) او د (پيست) معنا (اور؟) ده. د بودا پيست ټول اوسېدونکي دوه میلیونه دي چي دهنګري د ټول نفوس په سلو کي لسمه برخه ده. په دوی کي ۲۵٪ په سلو کي رومن کاتولیکان، دېرش په سلو کي پروتستانت او نور اقلیت دینونه او درې په سلو کي یې یهودیان دي. وایي چي دهنګري خلک په نهمه میلادي پېړۍ کي له آسیا څخه دې سیمي ته راغلي دي. دوی په لومړي سر کي د کوچیتوب ژوند درلود او په کړدیکو کي اوسېدل.

پر دې سیمه باندي په شپاړسمه - اووه لسمه میلادي پېړۍ کي عثمانی تورکانوزیات و کم یونیم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له یوې کوچنۍ محقري ودانۍ پرته کوم تعمیرونه لید، چي د تورکانو د واکمنۍ دوختویادګار دي وي. ښایي د عثمانی امپراتوری تر زوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

(د بوداپست ښار عمومي منظره)

ماپښين مهال موگښت بشپړسواو بیره خپل استوگنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوا مکنات مي نه درلودل . په داسې (داکتوبر ۲۳ مه ۲۰۰۷ع) هم د باران همداسي شرپ و شروپ و . پخپل استوگنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل . ښاغلي رو هیال د کندهار مجلې ته مضمون غوښتی و . جواب مي ورو لېږه او کاناډا ته مي تر رسېدو وروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورو لېږم . ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي لیکني په جواب کي خپل لیکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي د قلندر مومند پټه خزانه فی المیزان د تایید په باب یې لیکلې وه . د تخنیکي ستونزوله امله مي مقاله نسوای لوستلای . مختصر ایمیل مي ورو لېږه^۶ . له کولون - جرمني څخه دراوتلو په وخت کي زرین انځور راته وویل چي له ده سره د ډاکټرنسرين (هماغه ډاکټر کاتونا ، چي زه یې له نامه سره د ډاکټر حبیبی د ایمیلوله لاري اشناوم) د تیلیفون نمبرو ، خوځني بیخایه سوئ

^۶ په کاناډا کي مي تر راتگ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ. له ماڅخه يې وغوښتل ، چي بودا پيست ته ترسپدو وروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبر پيدا کړي وي او ماته به يې راکړي . ما چي له بودا پيست څخه هر څه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې او موبایل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم . په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې او هغوی راته وويل چي په کورکي نسته . که مي دانمبر موندلی وای ، مشکلات به مي ډېر حل سوي وای .

دما پښين خواته ورغ لږڅه رونا سوه ، اور يځي يوڅه سره ماتي سوي . دباران شدت لږڅه راکم سو . تر هوټل دباندي راووتم . شاوخوا اوگرزېدم . دې هيواد ته حيران تللی وم . دوه نړيوال جنگونه ، دفاشيزم او کمونيزم تاراک پر تېر سوی و ، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثار يې پر ځای پاته وه . دخپلو خلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ ، چي ددين يا سياست په پلمه موده يوادد تاريخي آثار و بېخ و بنياد و کيښ . په ډک زړه خپل استوگنځي ته راغلم . دخواله څوک نه و ، چي زړه مي ورته تش کړي وای . دشعريکلو هڅه مي وکړه خوشعرويل ما غواړې؟ ولاکه مي وليکې . قريحې کورټ جواب راکړ . له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بیده په ځای کي غځېدلی وم .

سهار مي دروڼا په ليدلو خپل پروگرام را ياد سو ، راپاڅېدلم او تراودس ولمانځه وروسته مي په خره بياد سهار نار ي سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خوا ورته (Good Morning) وويل سواوډي په مجاري ژبه جواب راکړ . نار ي مي راواخيست پر مېز باندي د بودا پيست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مې واړوله . عکسونه مې تر نظر تېر کړل . په ژبه خويې نه پوهېدل . چي ساعت اته بجې ښوولي زما بيهاله ټکسي وان سره علومو اکاډمي ته دتگ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و . نهو بجوته شل دقيقې پاته

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

وې ، چې دا کادیمی په دروازه کي مي گام کښېښود. د هنگري د علومو اکادیمی ودانې د ډانیوب رود پر ختیځه غاړه د روزویلته په کوڅه کي واقع ده. په هنگري ژبه یې ادرس داسي دی:

Magyar Tudomalyas Akademia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(د هنگري د علومو اکادیمی ودانۍ)

په اکادیمی کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وویل ، چې لاریې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هورې ورغلم . کورټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل اودیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پورته ، چې دکتابتون دمورینودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم . یوې مېرمني په ماته وگوډه انگرېزي ښه راغلاست راته ووايه اوماهم خپل مطلب ورته بیان کړ.

وېویل: له کتابتون څخه دخوورځوله پاره داستفادي اجازه غواړي.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

- یوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فروخته تحویل کړئ.
- پرسترگو.

پیسې مي ورکړې، رسیدې راکړاود ساتونکي په لارښوونه بیرته د اکاډیمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې یې د کتابتون د اورینتیل خانګې لوری راوښود اوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتیا چي ختیځه خانګه وه. دالماریوشکل وښه اوپه دروازوکي کندنکاری یې ټول د ختیځ مدنیت نمایندګي کوله.

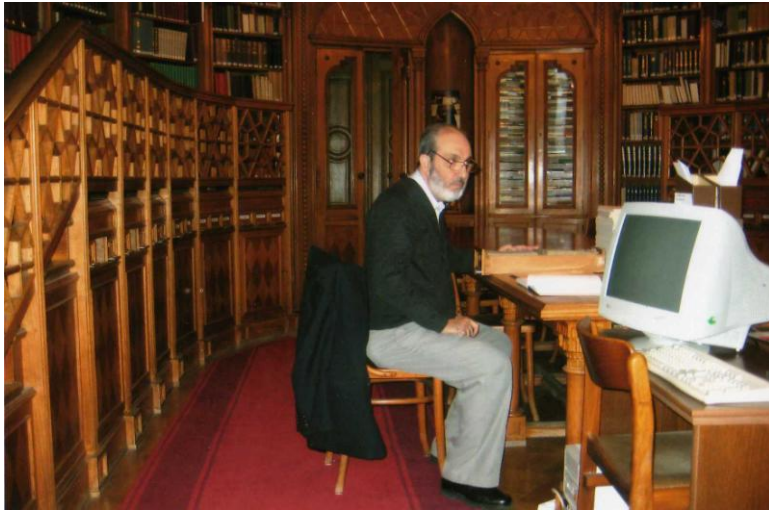
له بده مرغه دمستولي مېرمني یې له یو دوو متحد المالو خبرو پرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کار دی؟
- نمبر یې لري؟

اوبس. اوږې یې پورته وغورځولې. گویا څه مرسته نه سم درسره کولای. ورته ومي ویل:

- گوره، زه له کاناډا راغلی يم. دلته مي دوې ورځې درخصتی له اسیته ضایع سوي دي. اوس فقط همدا یوه ورځ لرم اوسل مطلبه. بخښنه غواړم، که یوبل څوک چي په انگلیسي کي مشکل ونه لري، راپیدا کړئ.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(دهنگري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې خانگه)

په همدې ترڅ کې يونسکلی ځوان راپيداسو. پرمېرني هم دخوښۍ خپې راماتي وسې. ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه. پرشونډويي موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انگرېزي دهرراز مرستي تياری وښود او ماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بيامي نوخپل مطلب داسې ورته بيان کړ:

- زه راغلی يم چي ستاسي په کتابتون کي د (Armin Vambery) ارمين وييمبري د ختيځو نسخو کلکسيون وگورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ؟

ځوان په جواب کي راته وويل چي ارمين وييمبري رشتياهم له دې کتابتون سره دزرگونو ټوکوپه شمېر مرسته کړې ده. نوروکسانوهم مرستي کړي دي. دويمبري دمرسته سويو کتابو کتلاگ له بده مرغه جوړسوي نه دي. له هماغې بلي مېرني څخه يې ديوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه او هغې هم راوړه. د کتابتون د کتابو کارډونه پکښې وه.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

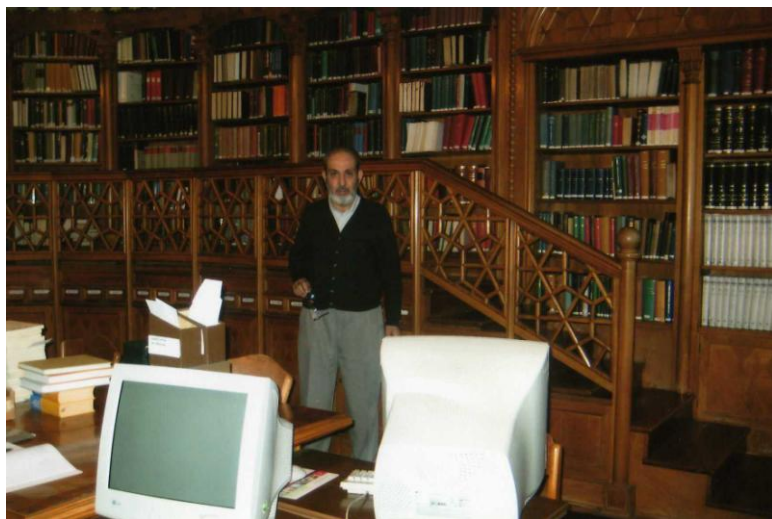
ځوان راته وویل چې له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چې کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټر سوي دي ، خو تر دغه کال وړاندې کتابونه لاپه هماغه پخواني سیستم باندې دکارتونوپه شکل تنظیم دي . هیله ده چې ستاسي یې دکتلوچم زده وي . مایه زړه کي ورته وویل چې : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستمولابنه پوهېږم . شکر دئ ، چې له کمپیوټري سیستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیاباه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لازماله لاسه تریزي رسېدلي دي . ځکه شل واره دیوه سایټ دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عمليې دسرتو رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازه وازه خوله ورته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغی وي ، چې هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو ؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چې زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي .

دکارتونوکتل مي له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چې ددې کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولرپې پارسي دي . رشتیاهم داسي وه . دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و . ټول مي په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مي یادانست کړل . کله چې مي دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وبویل چې تاسي میکروفیلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوی په برکي نیسي . مایه خبرواولیکنوکی دامتل ډېرراوړی دئ ، چې (کډي مي باریرې ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مي دهماغوکارتونوپه کتلوباندې اکتفاء وکړه ، اوددې لاندې کتابونومونه ځیني رانقل کړل چې بنایي په راتلونکي کي دنوروافغانی محققینوپه دردوخوري :

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

د کتابونو نومونه:

عبداللہ هاتفی (خوتوکه)	- تیمور نامه
عبدالنبی ابن حلف	- ساقی نامه
ابوالفضل	- اکبر نامه
ابوالفضل	- عیار دانش
امیر خسرو	- قصه چهار درویش
امیر خسرو	- هشت بهشت
امیر خسرو	- دیوان
انوری او حدالدین علی	- دیوان
فریدالدین عطار	- پند نامه
فریدالدین عطار	- تذکره الاولیاء

(د هنګري د علومو اکاډیمۍ د ختیځ پېژندنې خانګي کتابتون)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دولت شاه ۹۷۹ھ = ۱۵۷۱ع	- تاريخ نادر شاه
فردوسي (شپرېبلاييلي نسخې، بلاتاريخ)	- تذکره الشعراء
فرشته	- شاهنامه
غزالي	- گلشن ابراهيمي
جامي	- کيمياي سعادت
جامي	- سجه الابرار
جامي	- يوسف وزليخا
جامي	- نفحات الانس
جامي	- بهارستان
جامي	- ديوان
کاشفي حسين واعظ	- انوار سهيلي
کاشفي حسين واعظ	- اخلاق محسني
ميرزا مهدي استرآبادي	- تاريخ نادري
ميرخواند	- روضه الصفا
ابن مقفع	- کليله ودمنه
جلال الدين رومي	- مثنوي
نسيمي سيد جمادالدين؟	- ديوان
نظامي	- خسرو و شيرين
نظامي	- اسکندرنامه
سعدي	- بوستان
سعدي	- گلستان
سعدي	- کليات
صايب	- ديوان
سلطان ولد؟	- رباب نامه

د کار تو ټولې نسخې چې ما و شمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

د تورکي ژبي برخه ډېره غټه وه او په هغه کې د (شرح قصیده برده) د سلیمان ابن عبدالرحمن او (نصاب الصبيان) د ابونصر فراهي مي پکښې وليد.

دغه راز مي د اکاډيمي د اورينټل څانگي په باب د لاندي معلومات ترلاسه کړل:

د هنگري پوهانو په ۱۹۲۲ع کې د ختيځو کتابو د کلکسيون پر اړتيا باندې خبرې کړي وې او بيا په ۱۹۴۸ع کال کې دوباره پرېغېدلې وو. خوددوی دې هيله هغه وخت د عمل جامه واغوستله، چې په ۱۹۴۹ع کال کې د هنگري د علومو اکاډيمي له سره جوړه سوه. د اکاډيمي زړه مانې، چې د دوهمې نړيوالې جگړې په وخت کې زيانمنه سوې وه، په دغه کال له سره ترميم سوه او د کلکسيون د خوندي کولو له پاره د لومړي پوځي جنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چې په هغه وخت کې يې ختيځ کتابتون (Oriental Library) باله، په ۱۹۵۱ع کال کې د هنگري د علومو اکاډيمي د کتابتون د يوې نوي څانگي په توگه پرانيستل سو او همدارنگه په هنگري کې د ختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

د دې څانگي لومړي کارونه د لازلو راسوني (Laszlo Rasonyi) له خوا سرته ورسېدل. نوموړی تورکپوه و او له ۱۹۵۱ع کال څخه يې تر ۱۹۶۱ع کال پورې لس کاله د دغه کلکسيون د مشري په توگه کار وکړ. ده د کتابتون ختيځه زېرمه د اکاډيمي د کتابتون، چې په ۱۸۲۲ع کال کې جوړسوی و، له پخوانيو برخو څخه راغونډه کړه. د کتابونو او ورځپاڼو و مجلو کتلاگونه يې د الفبې په ترتيب سره اوډل. ختيځې خطي نسخې يې هم دې څانگي ته رانقل کړې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا کادي می دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلي وه. خودختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډيويد کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، دارمين ويمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د سانډور کيګل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين (Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک ګولډزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د څانګي د پراڼيستلو په وخت کې د کلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه يونيم زر خطي نسخې او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

د دې څانګي د آثارو په شمېر کې د ۱۹۲۱-۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کې خورازيات بدلون راغی. ډېر آثار ورته وپيړودل سول او د تبادلوي اړيکو له لارې ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کې د کلکسيون مشري د منګولپوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پر غاړه وه. ترده وروسته د څانګي مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. د دې د مشرتوب په وخت کې د کتابتون د نشراتو لړۍ بڼه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چې د دغې څانګي د لومړنيو اساسي بنسټ ايښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ ورغږې و⁷. (۱)

⁷ د معلومات له هغې کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چې (Oriental Collection - Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري د علومو اکاډيمۍ له خوا په بودا پيست کې چاپ سوې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

SZILÁGYI Dániel (1830–1885)

دانیال زیلاگی (۱۸۳۰-۱۸۸۵ع)

د دانیال زیلاگی (Daniel Szilágyi) کلکسیون:

دانیال زیلاگی (۱۸۳۰ - ۱۸۸۵ع) د الهیاتو عالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ - ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدو وروسته استامبول ته مهاجراو هورې د مرګ تر وخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه او د تورکي ترجمان په توګه د (ملا دانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتو سره یې مینه پیدا کړه. یو کوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست او د تورکي خطي نسخوپه راغونډولو یې پیل وکړ. دده پلورنځی خوراژرد نادر و او مشهورو خطي نسخوله امله مشهور سو او

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

زياتره علماء او پوهان به هرکله ورته راتلل . ارمين ويمبري (Armin vambery) او اگناک کونوس (Ignac Kunos) هم څو ځلي دې دوکان ته ور بلل سوي و. د دانيال زيلاگي تر مرگ وروسته دي ارمين ويمبري خيربوسي ، چي دده په تلابن د دوکان خطي نسخې دهنگري د علومو اکاډيمي ملکيت وگرځېدلې . دغه کلکسيون د اگناک کونوس له خوا واردواري معرفي سو . په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغو کي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري يې په پارسي او عربي ژبو وې . ددغه کلکسيون مواد تر ننه پوري دختيځي څانگي د کلکسيون د تورکي نسخوزره گڼل کيږي . د تورکي ژبي زياتره خطي نسخې يې د عثماني امپراتوري اودغه راز په هنگري کي د عثماني واکمني تاريخونه دي . په هغو کي تواريخ آل عثمان او تاريخ انوري هم شامل دي . تر دوه سوه زياتي نسخې يې د ادبياتو په برخه کي دي ، چي په هغو کي د تورکي شاعرانو ديوانونه ، تذکرې اودغه راز دنظامي ، فريدالدين عطار آثار شامل دي .

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

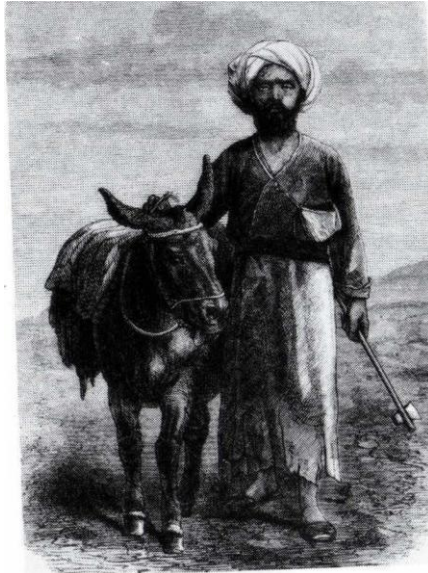

ارمين ويمبري (۱۸۳۲ - ۱۹۱۳ع)

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

دویمبري (Vamberry) کلکسیون:

دارمین ویمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع) میراث (دده په باب موددعوت ویبپانې په حواله ځیني مطالب وړاندي بیان کړي دي) دده دزوی رستم ویمبري له خواد هنگري دعلومو اکاډیمي ته وبخښل سو. پخپله ارمین ویمبري دهنگري دعلومو اکاډیمي دمدیره هیئت غړی اوداکاډیمي افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغو کي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزیاته برخه یې په تورکي ژبه دي خو پرخنگ یې یوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغو کي بدايع اللغات (دنوايي تالیف) ، اودمجموعه محمودیه نامه دقاجاري عصر دشاعرانو تذکره (دمحمود میرزا قاجار لیکنه) سته . دویمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخو فهرست دا یوا اپور (Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپور سوی دی.

(درویش ویمبري)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

KÉGL Sándor (1862–1920)

کيگل (۱۸۶۲-۱۹۲۰ع)

د کيگل (Kégl) کلکسيون:

ساندور کيگل (۱۸۶۲ - ۱۹۲۰ع) دارمين ویمبري شاگرد او په بوداپست پوهنتون کي د پارسي ژبي لومړی استاد و. دی خوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني يې وه او د هنګري د علومو اکاډيمۍ سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډيمۍ د تورکي، پارسي او عربي خطي نسخو کتلاگ يې وکښ او د اکتلاگ تراوسه لاهم د استفادې وړ دی. دی چي مړسو (۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه، چي يوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. دا ټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيگل (Janos Kégl) له خوا اکاډيمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابو هغه برخه چي په ختيځو ژبو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

وه ، داکاډیمۍ دختیځي خانگي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیگل ترکتابو دمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پر هغوباندي دکیگل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . ددغونسخوکتلاگ لا پخوا دکیگل له خواترتیب سوی و . په دې نسخو کي دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، گرامر ، نجوم او طب په باب ځیني نسخې شاملې وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کلیلله ودمنه) هم دکیگل په کتابتون اړه درلوده .

دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځو ژبو په خانگه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ، دتبتی ژبي خطي نسخې (دکسوما کلکسیون) ، دمنگولیایي اومنچوژبو خطي آثار اونوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي .

په وروستیو کلونو کي دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځي خانگي ته خورازیات آثارپیرودل سوي ، بخنبل سوي اورا ورل سوي دي . اوس یې دکتابونو ټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چي په هغو کي یوولس زره دمجلو او جریدو کلکلسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغو خطي نسخودودیزکارتی کتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدی خو هغه کتابونه چي تر ۱۹۸۶ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي .

ددغه کتابتون پارسي برخه باید دافغاني پوهانو تر نظرهم تېره سي ، خوماچي دپښتويه آثارو پسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني خپلی په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم .

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

ډاکټر کاتونا (نسرین) چي مورته دپتي خزاني دپلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دویمبري په کلکسیون راکړی و او کښلي یې وه ، چي دغه نسخه دچنگیزنامې په یوه هراتي نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنگیزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتو کي ونه موندله . په کارتو کي مي د عبدالله هاتفي دتیمورنامې څونسخې په سترگه سوي ، خودچنگیزنامې پرنسخه مي سترگي ونه لگېدې .

دهمدې کال په اکتوبر اونومبر کي مي دارمین ویمبري دوه کتابونه ، چي (Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نومبري ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفریبان (څورلسم فصل م له ۲۲۹مخ څخه تر ۲۸۵مخ پوري) ولووست ، چي لنډيزيبي داسي دی:

ددې بیان په سرکي د * جلاگه هرات * دښکلا په رغیږي اووایي داچي هرات * جنت صفات * بلل سوی دی ، په رشتیاسره هم دغه سیمه په زړه پوري سمسوره سیمه ده . وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه یادونه کوي اولیکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازي له لاري ننوت. وروسته دښار د بازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا ، دافغاني عسکرو ، دهغوی دیونیفورم اوترمین په باب نسبتاً اوږدې څرگندوني لري . ورپسې دخپل نیستم مالي حالت په باب رغیږي اولیکي چي خپل دسپارلی خړیبي په څو غرانه څرخ کړاودورځي گوزاره یې په وکړه . دی مجبور و ، هغه کاروان ته معطله سې چي مشهده دتگ له پاره یې تیاري نیوله . خودنوموږي کاروان دتگ له پاره دټاکلونفروشمبر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطر ویمبري مجبور و ، چي یوڅه انتظار باید وکارې . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمد باقرخان

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هرات ته دخوان شهزاده (محمد يعقوب خان) دمبارکي له پاره راځي او ژر بيرته تهران ته ستنيږي. ويمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملگري سي. دی استازي ته خپل مالي حالت بيانوي خو هغه غوږنه پرنيسي اوله بيابيا يادوني سره سره يې بيا هم له استازي سره دملگرتيا امکانات نه برابرېږي. آخر له ناچارۍ څخه دکاروان انتظار پرځان مني. دی له هري خوا مایوسه کيږي خو په دغو سختو حالاتو کي يوازنی شخص چي دده په دادرسيږي او دده د مابنام د ټوک له پاره په بازار کي گدايي ورته کوي، هغه ملا ثحق نومی يواغان دی. دی له ملا اسحق سره د شهزاده محمد يعقوب خان دربار ته ورځي.

د سردار محمد يعقوب خان په باب ويمبري ليکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي، په هغه ماني کي چي ميچرټاډ (Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دی چي دپلار، امير شير علي خان ترپاچا کېدلو وروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچاروواکمن گرزول سوی دی. پلار يې ترپاچا کېدلو وروسته سمدلاسه مخ پرکابل و خوځېد چي وکولای سي دخپلو نورو وروڼو دراوراندي کېدلو مخه ونيسي.

ويمبري دمخه تردې چي له ملا اسحق سره د سردار د ليدلو له پاره ټاکلي سالون ته ننوزي، لومړی درسالي د عسکرو د تمرين ننداره کوي او هغه دپرستايي وروسته سالون ته ننوزي. هورې ويني چي دسالون په دروازه کي يوشمېر نوکران، عسکراو عارضين ولاړ دي. دی دخپلي غټي قلندري بگړۍ او ملنگۍ قواري له برکته بې له کوم خنډه سالون ته لار پيدا کوي. دسالون دننه جريان يې داسي بيان کړی دی:

شهزاده پريوې بازولوونکي چوکۍ باندي ناست دی. نسی اړخ ته يې وزير (ناظر نعيم) او دهغه څنگ ته نور افسران، ملايانا وهراتيان ناست

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دي. په هغوی کي امام وردی خان ایرانی هم دی چي دکومي درغلی له امله له مشهد (جام) څخه هرات ته راغلی دی.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام و اچاوه او شهزاده ته وروراندی سو. ځان یې دده او وزیر ترمنځ ځای کړ، وزیر یې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دې عمل حاضرین وځنډول. ده لاسونه ددو عاپه شکل پورته کړل او ددو عاپه ویلویې پیل وکړ. ددو عا ترختمېدلو وروسته چي حاضرینو دآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیرو باندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیر ځیریې راته کتل، په لوړ او ازیې وویل:

”والله بالله شمانا گلیس هستید. د شهزاده دغه ناڅاپه ټوکه د حاضرینو په کټ کټ خندا باندي بدرگه سول. شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد او زما منځ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي د ماشوم په شان یې چکچکي کولې او گویاله خپل کشف څخه ډېر خوشحاله و، په لوړ آواز وویل: حاجي! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انگلیس نه یې او ځان دي الیش کړی نه دی؟“ ویمبري زیاتوي: د شهزاده دا حرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي دا هلک همدا سي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مي د افغانانو د مذهبي تعصب بېرته په زړه ننوتله او ملامت هم نه وم.، خو په جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافر خطاب وکړي، پخپله کافر کیږي. چټی (خیر) مي په لاس را کړه چي ځم پر خپله تره باندي.

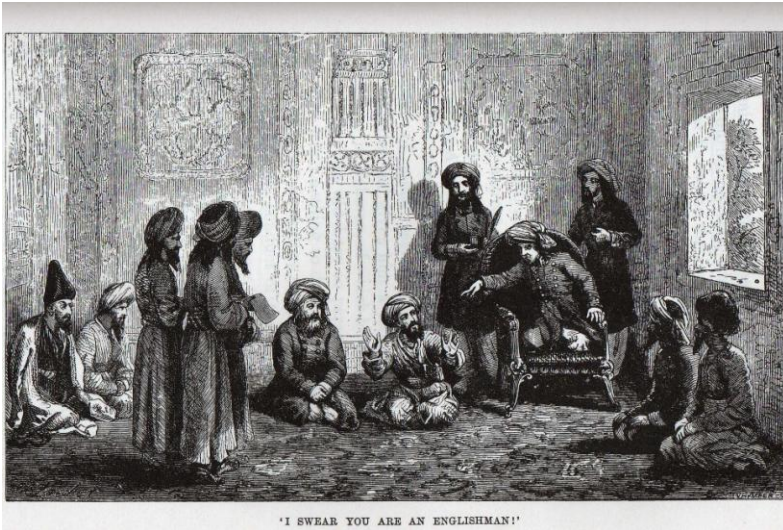
ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي څېرې او دنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله و اچاوه. په څېر بدلې مغزي پر خپل ځای

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

بیرته کښېنوست اوزیاته یې کره: * ماهیڅکله دیوه بخارایي حاجي دغه شان څېره نه ده لیدلې. * ویمبري وايي چې ما په جواب کي ورته وویل چې * زه بخارایي نه یم بلکي استامبولی یم. * وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورنښکاره کوي. شهزاده ته دده داکا اکبرخان دزوی جلال الدین خان کیسه کوي چې په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کي وادسلطان له خوا یې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کیږي او حاضرکسان یې اصلیت تاییدوي. تردې وروسته دشهزاده وضعه بیخي بدلون مومي. ویمبري ته څوگران ورکوي اورخصتوي یې خوورته امرکوي چې په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري لیکي چې دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جریان نه بیانوي.

ویمبري ورپسې لیکي چې دا واقعه خوپه خیرتېره سوه مگرپه هرات کي دده داستوگني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسیانو، افغانانو او هراتیانو ټولو دی انگرېزباله اوترټولو سخته یې لادا چې پښتوده ته د (Eldred Pottinger) په سترگه کتله.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۲۳ع کال اکتوبریانومبر)

په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
"والله بالله شما انگلیس هستید." ویمبري، چي لاسونه یې ددو عا په شکل پورته نیولي
دي، پرمخکه ناست دئ او څنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر دارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاتنجر هغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسو نودسوداگریه توگه
ننوتلی و خو وروسته دهرات آمرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندي
دامیر دوست محمد خان دلښکرو له خوافتحه سوی او پخپله امیر له دې
فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی
دامیر شیرعلیخان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر
مشرزوی یعقوبخان پر غاړه اچول سوې وه.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ویمبري هرات ته دورتگ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه یې د ۱۸۲۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ). ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې لیکلي دي چې په هرات کې یې شپراوونۍ تیري کړي دي (وگ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتیجه اخیستلای سي چې هرات ته به د ۱۸۲۳ع کال داکتوبر په سر کې رسیدلی وي. هرات دامیر دوست محمد خان له خوا د ۱۹۲۳ع کال د می پر ۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم یو کال کلابندی وروسته و نیول سو او امیر پخپله د ۱۸۲۳ع کال د جون پر نهمه = ۲۱ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نو ویمبري د هرات تر فتحې څلور میاشتې وروسته دغه ښار ته رسېدلی دی. دغه وخت چې ویمبري په هرات کې دی، ده له قوله د تېري جگړې (دامیر دوست محمد خان او د هرات د واکمن سردار سلطان احمد خان ترمنځ د جگړې) بیانونه لاپه خلکو کې تاو ده دي. دویمبري مشهدات د دغه وخت دیوه عیني شاهد لیوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنو سره جوړنه دی، و حشيان اولوتیماریې بولي خو بیا هم لیکنې یې د حالاتو دیوه نزدې کتونکي په توگه د پاملرني وړ دي اوزه یې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم.⁸ ویمبري لیکي چې د هرات ښار ورته د پرتیاره اوله ستونزو د ک ښکارېدی. د خلکو په څېرو کې د وحشي فاتحانو د ظلمونو اغېزې نقش وې. هرځای د وروستي اشغال اولوت و تالان کیسي کېدلې. د هراتیانو په نظر، دوست محمد خان د هرات کلا د کابل یو (مقصد یې د

کابل دامیر لښکر دی. م. ه) په توره ونه نیوله، بلکې د هراتي لښکر دیوې برخې د خیانت له امله په لاس ورغله. دوی تینگار کاوه چې

⁸ دامشاهدات زما د حاضري لیکنې له عمومي هدف سره چندانې سرته خوري خو لوستل به یې یو مخیزه بې گټې نه وي

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

پردوی باندي گران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه^۹ اومړسو. زوی يې شهنازخان، چي پهراتيانوتراندازې زيات گران و، هغه وخت د لښکرپه خیانت خبرسو، چي داميرد پلتنويوه زیاته برخه تقريباً کلاته داخله سوې وه. دبندي شهزاده اودهغه دخسرترمخ دمجادلې تريخوالی دویلوورنه و. ترټولو سخت حالت هغه لوت اوتالاهو چي تراشغال خوورخي وروسته پيښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروخه تنستبدلي هراتيان بيرته له خپلوشتمنيوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم يې څلورزره افغاني عسکر(مقصديې داميردوست محمدخان لښکريان دي. م. ه) چي دهمدې مقصدله پاره له بيلابيلو قطعاتواوقيلووخه ټاکل سوي وه، ښارته له بيلابيلوخواوو څخه پرې دفاع ښاريانو باندي ورتوی سول. ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل، لوتول يې. خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاريان يې په تشوکوروكي پرېښوول. دوی دناروغانوبستري لاورخيري کړي. دزانگود کوچنيانو جامې ځني وکښلې. ويمبري ليکي: يوه ملا، چي هرڅه يې لوت سوي وه، کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خورانبکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يووړل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېرامان و، چي نيکه يې وربخښلی و. ده له لوتماروخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي. خو کابلي ورته ويلي وه: زه په کورکي کوچنی زوی لرم، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي...^{*}

ويمبري تردې کيسووروسته لږڅه واقعين کيږي اوليکي: ^{*} په حقيقت کي دادهري جگړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدينو

⁹ سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال د اپريل پر شپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړ سو او زوی يې شهنازخان د هرات واگي په لاس کي ونيولي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هيوادوکي هم پښتو پري اوله هغه څخه موږ بايد د افغانستانو پر خلاف د افراطي ترقيتي يوه موضوع جوړه نکړو. ^{۱۰} (۲۸۱ مخ). دی زياتوي چي د خواهشيني خبره داده ، ددې پرځي چي اوس د هراتيانو پر ټيپوباندي پتي کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف يې دگدايي تر درجي پوري دهغوی نور هم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هر چا په کرکه کتل کيږي. هرات اوس د يوه بې تجربې او بذله گوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی ، د جمشيد يانو خان (مراد يې د يعقوب خان خسرو دئ. م . ه) له ترمنسو تفاهم ته رسېدلی دئ چي د يرغلونو په صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنو خپلي لوټماري ډلي د هرات څوميلي ته راغځولي دي . پر کلیوباندي ناڅاپي دارې وهي ، لوټوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي .

د شهزاده وزير ، چي ناظر نعيم نومېږي ، داسي سړی دئ چي په دوو مياشتو کي يې ځان دومره شتمن کړ ، چي په کابل کي يې د ځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځای را نيول . ده ټول وخت پر ځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي ^{۱۰} . دی ژر بې حوصلې کيږي او کله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني او عريضې ورسپري ، دی دمخه لاتيار جوړسوی جواب لري : ^{۱۱} هر چه پيش بود . يعنې دادپخوا لانجې دي په موږ اړه نه لري . دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي ، دی بيا هم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : ^{۱۲} هر چه پيش بود . دگلوډی ډېر څرگند ثبوت دادئ چي ځوان سردار له پرله پسې حوالوسره سره نسي کولای د هرات ولايت ماليه را

¹⁰ دعوه جلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکو ناحقه دعوي کوي . په انگرېزي کي ددې کلمې له پاره (litigant & place hunter) ليکلی دئ چي ما په دعوه جلب ترجمه کړم . ه .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ټوله کړي . دا مالیه دده د ټولوملکي لگښتونو او د قشلي د عسکرو (۱۴۰۰ تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتو عوایدو سره بیا هم دومره نیستمن دی چې په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډارېدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چې د عسکرو د لگښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمد خان یو کال لانور هم ژوندی وای چې دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای .

ویمبري زیاتوي چې که حالات همداسي روان وي ، د خطر بیره به له هره لوري راپیداسي . پهرات باندي اوس فقط یو خو بریده په کار دي (مهمه نه ده چې هغه دچاله خواوي) چې هراتیان به لومړی پر خپلو افغانانو باندي وسلې راوړوي . دا کار یوازي له شیععه گانوڅخه ، چې طبیعي ده د فارس پلویان دي ، متصور نه دی ، بلکي حتی له سنیانو څخه هم متصور دی ، چې تراوسنیو واکمنانو به قزلباشان غوره وگڼي .

تر دې وروسته ویمبري په هرات کي د میجر ټاډ انگلیس د فعالیتونو ثنا و صفت کوي اوزیاتوي چې دیوه افغان په مرسته د گازرگاه سیمي ته ولاړی او هورې یې د خواجه عبدالله انصاري اودوست محمد خان قبرونه وکتل . دی لیکي چې په دغه وخت کي لاددوست محمد خان قبر لاس نه وهلی پروت و (۲۸۵ مخ) . ویمبري له هرات څخه د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پر ۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۲ مخ) . دی له مشهد څخه یعقوب خان ته لیک استوي او په هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه د زیرکتیا او فراست مبارکي وایي او ورته زیاتوي چې دی انگلیس نه دی ، بلکي در په دېوال گاونډی یې دی ، یعنی اروپایي دی . دغه راز ورته لیکي چې

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

دی یومهربان او خوشخویه شهزاده دئ او پرڅنگ یې ورته زیاتوي: * ... بل وار به ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبوروي ستا په هیواد کي په بدل سوې قیافه سفرو کړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضر کي یې پرده ورپورته کړي. * (۲۰۲مخ).

زماڅخه لکه چي دویمبري تاریخي بیان اوږد سو. له دې اوږده بیانه مي مقصد دادئ چي زما په واک کي دویمبري په قلم لیکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه را کوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده یعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. دا خبره بنایي ویمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا (Miss.Katona) به له هغه ځایه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دویمبري نور آثار چي دهغه له مخي دي دویمبري په کلکسیون کي دیعقوبخان له خوا پرسوغات سوې پته خزانه ورغږېم. البته دی له ځان سره په دې سفر کي دخطي کتابویوه پلنډه لري چي دی یې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بریا (the most precious result) بولي او په خورا دقت سره یې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . یو وخت چي هرات ته دتگ په لار کي دمرغاب له سینده پوري وزی ، دکتابودغه خورجین په دې خاطر له ځانه لیري کوي اود اوبن پر شایې ایردي چي اوبه زیان ورونه رسوي. (مخ). خودی له یعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي یعقوب خان څو غرانه ورکړه اودیالیدي امریې ورته وکړ. له امکانه لیري نه ده چي دیالیدوپه وخت کي به یې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل . لکه تاسي چي په وړاندي مخونو کي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډیمی دختیغ خانګي په کتابتون کي دویمبري کلکسیون چي ما وکوت ، په هغه کي یوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

همدې لیکنې (مخ). خیر، د ابحاث به سمدلاسه همدلته پرېږدم او د نویو مدارکو د موندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب او خوراسخت سری سری ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وایي چي داسفریې د هنگري د علمو موکاډیمی له خوا یو ماموریت (mission) و (۳ او ۴مخونه). داچي څه راز ماموریت و، ډېر څرگندنه دئ. په دغو کلونو کي دافغانستان په گډون دمنځنۍ اسیا ټوله سیمه په اروپایي مسافرو ډکه ده چي قیافې یې بدلې کړي دي اوسفرونه کوي. ویمبري یوله هغو څخه دئ. دی چي د ۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ)، په تهران کي د انگلستان په سفارت کي دملکې نمایندې (Mr. Alison) ورسره گوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربار کي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خو پاچا ددې خوږې مړې له پاره داشتتهانه لړلو پلمه وړاندي کوي. په تهران کي له نورو اروپایانو سره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د ۱۸۲۴ع کال دجون پر ۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفر داستان په انگلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وایي چي ددې کار سپارښتنه یې دوستانو ورته کړې وه (۲۰۷مخ). خودخپل اثر (Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي:

* ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنگري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التایي (Altaic) نوم یږي خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظار باسي. دغه پوښتنه یاڅپړنه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مورهنگر يانوته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه. * (vii, viii) مخونه). ما (هوتک) چي دده پردو واثارو (Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهنګري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**